

Elizabeth Gaskellová

CS

Sever a Fih
Díl I.

Elizabeth Gaskellová

Sever a Jih

Díl I.

Elizabeth Gaskellová

Sever a Jih

Díl I.

Přeložila Jana Srbová

Motiv na obálce: El Greco (připisováno) – Dáma v kožešině
(1577-1580)

Translation © Jana Srbová, 2012

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2012

Postface © Josef Pepson Snětivý, 2012

Cover & Layout © Alena Laňková, Nakladatelství ČAS s.r.o., 2012

© Nakladatelství ČAS s.r.o., 2012

ISBN 978-80-87470-61-9

Kapitola I.

RUŠNO PŘED SVATBOU

„Edith!“ zavolala potichu Margaret. „Edith!“

Její podezření se však naplnilo: Edith usnula. Stočená do klubíčka ležela na pohovce v zadním salonku domu v Harley Street a vypadala, ve všech těch modrých stuhách a bílém mušelínu, zkrátka kouzelně. Jestli se Titanie, královna víl, někdy odívala do bílého mušelínu a modrých mašlí a odpočívala v salonku na rudé damaškové pohovce, pak v tu chvíli mohla být Edith jejím živoucím obrazem. Margaret zůstala stát, zasažena – nikoli poprvé – krásou své sestřenice. Vyrůstaly spolu od dětství a každý kromě Margaret, kdo se vyskytl v Edithině blízkosti, neustále poukazoval na její krásu. Margaret o ní nikdy nepřemýšlela, tedy až do nedávné doby. Před několika dny na ni plnou silou dolehl fakt, že o svou společnici v brzké době přijde, a s touto vyhlídkou si najednou uvědomila Edithino kouzlo a všechny báječné vlastnosti, jimiž tato dívka oplývala. Vedly spolu dlouhé rozhovory

o svatebních šatech a plánovaném průběhu obřadu; o kapitánu Lennoxovi a o tom, jak Edith líčil jejich budoucí život na Korfu, kde byl posádkou jeho pluk; o tom, jak těžké bude v takových podmínkách udržet klavír správně naladěný (což byla, podle mínění Edith, jedna z největších obtíží, která hrozila dolehnout na její budoucí manželský život); o tom, jaké šaty by si měla pořídit na návštěvy ve Skotsku, které budou následovat bezprostředně po uzavření sňatku. Toto odpoledne se však tlumený hovor stával čím dál ospalejším, až odumřel docela. Když už pár minut nepadlo ani slovo, Margaret zjistila, že nehledě na šum přicházející z vedlejšího pokoje se Edith schoulila na pohovce a jako měkká kupička mušelínu, stuh a hedvábných kadeří se odala pokojnému odpolednímu šlofíku.

Margaret se právě nadechovala, aby jí povyprávěla o svých představách a plánech, jak v nejbližší době naloží se životem na venkovské faře, kde žili její otec a matka. Tam také každé léto prožívala spokojené prázdniny, ale za svůj domov si v posledních deseti letech zvykla považovat dům své tety, paní Shawové. Nyní, když přišla o posluchačku, musela nad očekávanými změnami v životě dumat jen sama. Bylo to ale šťastné přemítání, byť maličko poznamenané smutkem z nadcházejícího odloučení od vlídné tety a milované sestřence. Těšila se, jak na helstonské faře opět zaujme posta-

vení jediné dcery; do myšlenek se jí vtíraly zlomky hlasité konverzace ve vedlejší místnosti. Tetička tam byla ponořena do rozhovoru s pěti či šesti dalšími dámami, které byly pozvány na oběd – jejich manželé stále ještě setrvali v jídelně. Všichni tito hosté byli dobří známí ze sousedství. Spíš než sousedy je ale paní Shawová nazývala přáteli; obědvala s nimi častěji než s jinými lidmi, a pokud ona nebo Edith něco potřebovaly, anebo naopak oni od nich, nerozpakovali se jeden druhého požádat o laskavost. Proto – jako přátelé rodiny – byli tito muži a ženy pozváni na slavnostní oběd, poslední před Edithinou svatbou. Edith sama by byla oslavu naplánovala jinak, jelikož kapitána Lennoxé čekali až v podvečer, kdy měl přijet vlakem. Jakkoli však byla rozmazleným děvčetem, byla zároveň natolik pohodlná a liknavá k nějakému razantnějšímu prosazování vlastní vůle, že nechala své matce zcela volnou ruku, zvláště když zjistila, že už byly objednány všechny osvědčené lahůdky, které v případě takovýchto obědů na rozloučenou bývají zaručeným lékem proti smutku. Oběd na svou počest si proto spokojeně vychutnávala; pohodlně se opírala o opěradlo židle a hrála si s jídlem na talíři. Vypadala slavnostně a poněkud duchem nepřítomně. Ostatní u stolu se bavili bonmoty pana Greye, souseda, který na večírcích paní Shawové vždycky sedával v čele. Po jídle požádali Edith o trochu hudby,

kterou jim měla zahrát v přijímacím salonu. Pan Grey tentokrát obzvlášť sršel vtípem, a tak se muži zdrželi v jídelně déle než obvykle – udělali dobře, říkala si Margaret, když k ní ze salonu dolétly útržky ženských řečí.

„Já sama se natrápila až dost – tedy ne že bych nebyla opravdu velice šťastná s mým ubohým, drahým generálem, ale pořád tu byla v pozadí ta věková nerovnost! To je jedna z věcí, o kterých jsem si byla jistá, že by Edith potkat neměly. Vždycky jsem tušila – bez jakékoli mateřské zaujatosti, prosím! –, že se to drahé dítě provdá brzy; vlastně jsem předvíдалa, že bude pod čepcem do svých devatenácti. A co se týká kapitána Lennox, u něj jsem měla úplně věštecký pocit, že...“ V tomto místě tetin hlas přešel v šepot, ale Margaret si dokázala snadno domyslet, co bylo řečeno. Pohádka o pravé lásce měla v Edithině případě pozoruhodně hladký průběh. Paní Shawová dala – podle vlastních slov – na svou předtuchu a dokonce naléhala, ať se za něj Edith provdá, ačkoli tato partie neslibovala takové vyhlídky, jaké by jí – mladé a hezké dědičce – mohly přinést jiné známosti. Avšak paní Shawová si řekla, že její jediné dítě by se rozhodně mělo vdát z čisté lásky – a významně si povzdychla, jako by láska nebyla tím hlavním motivem, proč si ona sama vzala generála. Současnou romanci si užívala víc než její dcera. Neznamenal to však, že by Edith nebyla po

uši zamilovaná; také to neznamenal, že by snad paní Shawová, stejně jako kdysi, nedala přednost solidnímu domu v Belgravii před vší malebností života na Korfu, tak jak ho popisoval kapitán Lennox. Části rozhovoru, které Margaret vyslechla, ji rozrušily a vehnaly jí barvu do tváří, zatímco Edith předstírala, že je rozrušená – částečně ji těšilo, že si nechala svým milým vymluvit obavy z budoucnosti, ale zčásti jí bylo pomyšlení na poněkud cikánský život opravdu proti mysli. I tak by ale Edith neměnila, kdyby se nyní objevil někdo další a nabízel pěkný dům, majetek či titul. Byla by lpěla na svém kapitánovi alespoň do doby, než by pominulo okouzlení; kdyby ji zamilovanost opustila, pak by nejspíš v nitru musela ukrýt rozčarování z toho, že se v osobě kapitána Lennoxeho nespojilo všechno, po čem kdy toužila. V tomhle byla Edith dítětem své matky: ta také, poté, co se po zralé úvaze provdala za generála Shawa, aniž by k němu cítila něco vřelejšího než úctu k jeho charakteru a postavení, neustále hořekovala – třebaže potichu – nad těžkým osudem, který jí přinesl svazek s člověkem, jehož nemilovala.

„Na výbavě jsem rozhodně nešetřila,“ dolehla další tetina slova k Margaretině sluchu. „Dostala všechny ty nádherné indické šály a sáří, které mi generál přivezl. Já už je nosit nebudu.“

„To má Edith štěstí,“ odpověděl hlas, o němž Margaret věděla, že patří paní Gibsonové – kon-

verzace tuto dámu kromobyčejně zajímala, protože sama před několika málo týdny vdávala jednu ze svých dcer. „Helena by dala duši za indické sárí, ale když jsem zjistila, jak nehoráznou cenu za ně chtějí, musela jsem ji zklamat. Ta bude Edith závidět, až se o těch šálech dozví. Jak vypadají? Nejsou z Dillí? Ty s těmi půvabnými lemy?“

Margaret slyšela, jak teta něco odpovídá; tentokrát to znělo, jako by se zvedla ze své pohodlné pozice a blížila se k zadnímu salonku. A opravdu, nakoukla do této mnohem skrovněji osvětlené místnosti a zavolala: „Edith! Edith!“ Zmlkla pak, jako by se vyčerpala vynaloženou námahou. Margaret jí vyšla vstříc.

„Edith usnula, tetičko. Můžu pro vás něco udělat já?“

Všechny dámy začaly mumlat „Ubohé dítě!“, když tuto zvěst o Edith zaslechly; droboučký psíček, kterého paní Shawová držela v náručí, začal ňafat, jako by chtěl také vyjádřit svůj soucit.

„Psst, Tinko! Ty zlobivá holčičko! Ještě paničku probudíš. Chtěla jsem jen říct Edith, jestli by nepožádala paní Newtonovou, aby přinesl dolů její sárí. Drahoušku, možná bys tam mohla dojít ty, co říkáš?“

Margaret vystoupala po schodišti do nejvyššího patra domu. Vešla do starého dětského pokoje, kde měla paní Newtonová napilno s vyspravováním krajk, které měl nachystat k svatbě. Když se zvedl (což

se neobešlo bez tlumeného brblání), aby došel pro požadované ošacení – ostatně už se toho dne vystavovalo čtyřikrát nebo pětkrát –, Margaret se rozhlédla kolem sebe. Dětský pokoj byl první místností, kterou v tomto domě před devíti lety poznala. Sem ji přivedli, nezkcrocenou dívku z venkova, aby se svou sestřenkou Edith sdílela domov, hry i vyučování. Pamatovala si nevlídnou podobu tmavého pokojíku, jemuž vládla strohá, upjatá chuva; přísně dbala na čisté ruce a neroztrhané dětské šatečky. Vybavila si první čaj, ke kterému ji usadili právě zde, daleko od tatínka a tety; ti stolovali v jídelně kdesi hluboko v domě, odděleni od ní nekonečnými schodišti – jestliže ona seděla takřka v oblacích (takováto dětská myšlenka ji totiž napadla), pak dospělí snad museli být někde hluboko pod zemí. Doma – předtím, než ji z venkovské fary přestěhovali do Harley Street – byla jejím dětským pokojem maminčina ložnice. Také vždy jedla společně s matkou a otcem. Ach ano, dnes osmnáctiletá, vysoká a statná dívka si dobře pamatovala horké slzy, které v divokém žalu prolévala jako devítiletá holčička; nezapomněla, jak onu první noc v novém domově schovávala hlavu pod příkrývku; z paměti jí nevymizelo ani to, jak jí chuva zakázala plakat, aby to nerozrušilo slečnu Edith, a jak byl potom její pláč ještě žalostnější, i když tišší – až do té doby, než její skvělá, krásná tetička, jež jí nově vstoupila do života, přišla

potichu nahoru a přivedla Margaretina otce, aby se podíval na svou spící dcerku. Teprve tehdy malá zdusila své vzlyky a klidně ležela předstírajíc, že spí, protože nechtěla, aby byl tatínek nešťastný z toho, že je jí tak smutno. Navíc se neodvažovala dát svůj zármutek najevo před tetičkou – domnívala se, že se to ani nesluší, aby se cítila tak bídně po všem plánování, chystání a pořizování nové garderoby, která by odpovídala novým okolnostem, po všech nadějích, jež předcházely dni, kdy si tatínek mohl dovolit opustit svou farnost, byť jen na pár dní, aby odvezl svou dceru do Londýna...

Teď si uvědomovala, jak má starý dětský pokojík ráda. Přestože nyní už byla místnost vyklizená, Margaret se lítostivě rozhlížela kolem sebe a s těžkým srdcem myslela na to, jak odtud za tři dny odjede – už navždy.

„Ach, paní Newtonová,“ vzdychla. „Myslím, že se nám všem bude po tomhle báječném pokojíku stýskat.“

„No, slečno, mně asi ne. Moje oči už nejsou to, co bývaly, a světlo je tu dost mizerné, takže na ty krajky vidím leda u okna – a tam je zase pořád tak strašný průvan, že by z něj jeden mohl mít i smrt.“

„Však si v Neapoli užijete jak spousty tepla, tak i pořádného světla! Měl byste si to zažívání nechat, až tam budete. A děkuji vám, paní Newtonová – ty šály odnesu dolů sama, vy máte dost práce.“

Margaret scházela ze schodů obtížena látkami a vdechovala jejich kořeněnou, východní vůni. V salonu ji pak teta ještě využila jako nějakou živou figurínu: aby všechny šály a přehozy dámám předvedla, věšela je postupně na ni, jelikož Edith stále spala. Nikdo to nevyslovil nahlas, ale na Margaretině vysoké, pěkně rostlé postavě, oblečené do šatů z černého hedvábí, které nosila jako smutek po nějakém vzdáleném otcově příbuzném, vypadala indická sárí báječně – nádherně splývala ve velkolepých záhybech, v nichž by se Edithina postavička utopila. Margaret stála přímo pod lustrem, beze slov i téměř bez pohybu, zatímco na ní teta řasila látku. Čas od času se zahlédla v zrcadle na krbové římse, když ji teta otáčela dokola. V takovou chvíli se usmála na svůj vlastní obraz – bylo zvláštní vidět známé rysy v šatu pro princezny. Jemně se dotýkala látek, které jí splývaly po těle; hebkost materiálu jí byla příjemná. Obdivovala jeho zářivé barvy a vlastně se jí líbilo být oblečená do takové nádhery. Měla z ní radost jako malé dítě a sama pro sebe se potěšeně usmívala.

Právě v tu chvíli se otevřely dveře a vzápětí byl ohlášen pan Henry Lennox. Některé z dam podstoupily stranou od předváděných šálů, jako by se zastyděly za svůj ženský zájem o oblékání. Paní Shawová natáhla k nově příchozímu ruku; Margaret zůstala tiše stát. Nevěděla, jestli ji ještě nebudou

potřebovat k dalšímu zkoušení. Když se podívala panu Lennoxovi do tváře, uviděla jeho pobavený výraz – vypadal, jako by oceňoval, že se nenechala svou nedůstojnou rolí vyvést z míry.

Teta zasypala Henryho Lennox – který nestihl přijet na oběd – řadou otázek. Dotazovala se na jeho bratra – Edithina ženicha, na sestru, která přijede společně s kapitánem Lennoxem ze Skotska a na svatbě zastane úlohu družičky, a na spoustu dalších členů rodiny. Margaret bylo jasné, že jí jako věšáku na šaty už nebude zapotřebí, a tak se začala věnovat ostatním hostům, na něž její teta pro tuto chvíli zcela zapomněla. Ve stejnou dobu vstoupila do salonu Edith – přicházela z temného zadního pokojíku, a tak pomrkávala a mžourala do jasného světla; roztrásala si poněkud pomačkané lokýnky a vypadala jako Šípková Růženka, která se právě probírala ze snu. Přestože ještě před malou chvílí dřímala, instinkt jí velel probudit se – Lennoxův příjezd pro ni znamenal vítanou příležitost vyptat se na tisíc věcí, například na budoucí švagrovou Janet. Ještě nikdy ji neviděla, a přesto o ní hovořila s takovou náklonností, že kdyby se nad to Margaret nepovznesla, byla by mohla na tuto novou soupeřku žárlit. Protože se teta znovu zapojila do všeobecné konverzace, Margaret se stáhla do pozadí. Všimla si, že Henryho zrak padl na prázdnou židli vedle ní, a uhodla, že jakmile ho Edith přestane

vyslýchat, půjde si k ní sednout. Předtím si nebyla jistá – kvůli tetině poněkud zmatené řeči o jeho závazcích –, jestli tento den vůbec přijede, a tak byla skoro překvapená, když se objevil; teprve teď se začala těšit na příjemný večer. Obličej se jí rozsvítil. S panem Lennoxem se v leccem shodli – líbily se mu stejné věci jako jí a neměl rád totéž, co ona. Když po chvíli skutečně usedl vedle ní, přivítala ho úsměvem, který nenesl žádné známky stydlivosti ani povýšenosti.

„Řekl bych, že jste až po uši ve vašem světě – myslím v ženském světě. Ten můj je docela jiný – všechno se v něm točí kolem právnických záležitostí. Vy si hrajete s přehozy, já musím sestavovat majetkové dohody.“

„Dovedu si představit, jak vám musíme připadat, když nás tu vidíte, jak jsme zaměstnané tou parádou. Ale pravé indické šály, to jsou vážně skvosty svého druhu!“

„O tom vůbec nepochybuji. Jejich cena je ovšem také skvostná. Děkuji pěkně, to není nic pro mě.“

Do místnosti postupně vcházeli muži, jeden za druhým. Bzukot konverzace nabyl hlubšího tónu.

„Tohle je váš poslední večírek v tomto domě, že? Nebo se plánuje do čtvrtka ještě nějaký další?“

„Ne. Myslím, že po tom dnešním už budeme všichni rádi, že si můžeme odpočinout – alespoň já jsem neměla volnou chvíli už pěkných pár týdnů.“

Mám na mysli alespoň takový odpočinek, kdy ruce už nemáte čím zaměstnat a kdy je vše připraveno. Takováhle událost jednomu sedí v hlavě i v srdci. Těším se, až budu mít čas přemýšlet zase o něčem jiném, a o Edith to myslím platí stejně.“

„U ní bych si tím nebyl tak jistý jako u vás. Kdykoli jsem vás v poslední době zahlédl, byla jste v jednom kole – a vždycky to byla práce pro někoho jiného.“

„Máte pravdu,“ přikývla Margaret poněkud smutně. Na mysli jí vytanuly nekonečné lapálie a malichernosti, s nimiž se potýkala už déle než měsíc. „Ráda bych věděla, jestli každé manželství musí začínat tak, že je člověk v jednom kole, jak jste řekl, anebo jestli existují i případy, kdy před svatbou vládne klid a mír.“

„Co třeba Popelka? Představuji si, jak jí macecha v klidu chystá výbavu, svatební pohoštění, píše pozvánky...“ zasmál se pan Lennox.

„Ale je všechn ten rozruch opravdu nutný?“ zeptala se Margaret; hleděla mu přitom rovnou do tváře a čekala, co odpoví. Náhle na ni dolehl pocit nepopsatelné únavy ze všech příprav, kterým velela Edith jako nejvyšší autorita a které všechny zaměstnávaly po celých šest posledních týdnů. Opravdu potřebovala někoho, kdo by ji povzbudil, aby ji v souvislosti s uzavíráním manželství napadly i nějaké příjemné myšlenky.

„Ale samozřejmě!“ odvětil, tentokrát vážnějším tónem. „Je tu řada formalit a ceremonií, kterými je třeba projít ani ne tak pro vlastní uspokojení, ale abychom světu kolem zavřeli ústa – to nám teprve přinese žádoucí satisfakci. Jak byste si představovala vlastní svatbu?“

„Ach, já o ní nikdy moc nepřemýšlela. Vím jen, že by se mi líbil obřad v pěkném letním dopoledni. Chtěla bych jít do kostela pěšky, alejí stromů, v jejich stínu... Nechci mít zástupy družiček ani žádnou slavnostní snídani. Troufám si říct, že jsem odhodlána vyhnout se všem problémům, které nás tady v poslední době zaměstnávaly.“

„Ano, myšlenka takovéto důstojné jednoduchosti se k vaší povaze náramně hodí.“

Margaret se ošila – podobné řeči se jí nelíbily. Vzpomněla si, že se pan Lennox už několikrát při různých příležitostech pokoušel odvést téma hovoru k jejím vlastnostem a charakteru a přitom jí skládal komplimenty. Uřála proto jeho řeč poněkud stroze:

„Pro mě je prostě přirozené přemýšlet o kostelu v Helstone, do kterého půjdu pěšky, než se chystat do Londýna, do nějakého kostela uprostřed dlážděných ulic.“

„Vyprávějte mi o Helstone. Nikdy jste mi jej pořádně nevyličila. Chtěl bych si umět představit, kde žijete, až se mi pak tenhle dům v Harley Street bude

zdát fádňi, ušmudlaný, bezvýznamný – a oněmělý. Nejprve mi řekněte: je Helstone vesnice, nebo město?“

„Ó, je to jen samota; nemyslím, že by se dal nazvat vesnicí. Je tam kostel, pár domů kolem něj, obklopených zelení – jsou to spíš venkovské domky. Všude kolem nich rostou růže.“

„A po celý rok kvetou, zejména na Vánoce – jen pokračujte, ať je váš popis kompletní!“

„Ne,“ odpověděla Margaret dotčeně. „Já si nevy-mýšlím malebný obrázek. Snažila jsem se vám vy-líčit Helstone, jaký opravdu je. Takže takhle byste mluvit neměl.“

„Už nebudu,“ řekl kajícně. „Jenže to znělo, jako když popisujete vesničku z pohádky, a ne skutečnou.“

„Opravdu je taková,“ namítla Margaret nazlobeně. „Všechna ostatní místa v Anglii, která jsem viděla, vypadají tak všedně a střízlivě! Helstone je ve srovnání s nimi jako z nějaké básně. Třeba z Tennysonovy. Ale já už se nebudu pokoušet vyložit vám, jak to u nás vypadá. Jen byste se vysmíval tomu, co říkám – a přitom je to pravda.“

„Nebudu, slibuji. Ale vidím, že už jste se pevně rozhodla. No dobrá, řekněte mi tedy aspoň to, co bych opravdu rád věděl: jak vypadá vaše fara?“

„Ne, o svém domově mluvit nebudu. Je to prostě domov – neumím jeho kouzlo vyjádřit slovy.“

„Vzdávám se. Dnes večer jste poněkud krutá, Margaret.“

„Cože?“ vykulila na něj své velké, laskavé oči. „To jsem si vůbec neuvědomila.“

„Jen proto, že jsem udělal nevhodnou poznámku, odmítla jste mi vyprávět o Helstone a ani jste mi nechtěla nic říct o vašem domě, ačkoli jsem vám prozradil, že bych se o něm skutečně chtěl něco dozvědět.“

„Já vám ale opravdu nedokážu vykládat o svém domově. Vlastně si myslím, že bych o něm ani mluvit neměla, když jej neznáte.“

„Tak dobrá,“ řekl po delší pauze, „řekněte mi aspoň, co tam děláte. Tady v Londýně dopoledne čtete nebo máte vyučování nebo nějakým jiným způsobem vzděláváte mysl, před obědem se jdete projít, pak si vyjedete s tetičkou, večer nějaká zábava... Ale co v Helstone? Vyprávějte, jak vypadají vaše dny tam. Chodíte na procházky, vyjedete si na koni, v kočáře?“

„Chodím pěšky, to rozhodně. Žádného koně nemám, dokonce ani tatínek ne. Taky chodí po svých, i do těch nejvzdálenějších koutů farnosti. Ale ty procházky jsou tak nádherné, že by byl hřích jezdit na koni nebo kočárem.“

„Věnujete se zahradničení? To je myslím pro mladou dámu na venkově běžné zaměstnání.“

„Tak to nevím. Obávám se, že by se mi takováhle těžká práce nelíbila.“